

บทที่ 5

5.1 บทย่อ

การศึกษาเรื่อง “ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายใน และ ภายนอกครอบครัวของผู้สูงอายุ : ศึกษากรณีข้าราชการเกษียณอายุการทำงาน ในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นงานศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุ ว่า ผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมากน้อยเพียงใด พร้อมทั้งเปรียบเทียบความแตกต่างของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในและภายนอกครอบครัว และ ตรวจสอบดูว่ามีปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์กับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการศึกษาคั้งนี้ เป็นข้าราชการเกษียณอายุการทำงานที่เคยทำงานอยู่ใน 4 กระทรวง คือ กระทรวงกลาโหม , กระทรวงพาณิชย์ , ทบวงมหาวิทยาลัย และ กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 305 คน

ผู้ศึกษาศึกษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมผ่านมิติต่าง ๆ ที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวให้ผู้เกษียณอายุราชการยังคงรู้สึกอยู่กับสังคม โดยแบ่งการศึกษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมออกเป็น 2 บริบททางสังคม คือ ภายในครอบครัว และ ภายนอกครอบครัว ในบริบทภายในครอบครัว มีมิติในการศึกษา 4 มิติ คือ มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการบรรทัดฐาน (Normative solidarity) , มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่ (Functional solidarity) , มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการปฏิสังสรรค์ (Associational solidarity) และ มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงความผูกพันทางอารมณ์ (Affective solidarity) สำหรับบริบทภายนอกครอบครัว จะมีมิติในการศึกษา 3 มิติ คือ มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่ (Functional solidarity) , มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการปฏิสังสรรค์ (Associational solidarity) และ มิติความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงความผูกพันทางอารมณ์ (Affective solidarity) รวมทั้งศึกษาปัจจัยเกี่ยวกับภูมิหลังทางสังคมของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ , อายุ , สถานภาพสมรส และ ลักษณะการอยู่อาศัย โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้กับระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ในด้านการวัด (Measurement) ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดของมิติ ๆ ภายในความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ทั้งในบริบทภายในครอบครัว และ บริบท

ภายนอกครอบครัว ในแง่ของความสอดคล้องระหว่างตัวชี้วัดของมิติต่าง ๆ ของความเป็นปึกแผ่นทางสังคม รวมทั้งการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดแต่ละมิติทั้งในเชิงความถูกต้อง แม่นตรง ด้านเนื้อหา (Content validity) และการตรวจสอบความสอดคล้องภายใน (internal consistency) โดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach ประกอบ ส่วนสถิติที่นำมาใช้ในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาใช้สถิติเชิงพรรณนา สำหรับพรรณาลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และ พรรณนาระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมโดยรวม , ภายในครอบครัว , ภายนอกครอบครัว และ สถิติไคสแควร์ ใช้สำหรับทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ในการศึกษาค้างนี้ ผู้ศึกษาได้ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนดังกล่าว ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศหญิงและเพศชายในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 45.2 และ ร้อยละ 54.8 ตามลำดับ) โดยส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีอายุอายุตั้งแต่ 60 - 69 ปี (ร้อยละ 59.3) มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 45.9) เป็นผู้ที่แต่งงาน และ อาศัยกับคู่สมรส (ร้อยละ 57.7) ผู้ที่มีสถานภาพสมรส หม้าย หรือหย่าร้างที่มีบุตรส่วนใหญ่มีบุตร 2 คน (ร้อยละ 40.1) ระดับชีหลังเกษียณได้รับระดับที่ 7 เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 33.4) มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 15,000 บาท และในการประเมินความพอเพียงของรายได้อยู่ในระดับ “พออยู่ได้” (ร้อยละ 68.2) และ อาศัยอยู่กับสามี / ภรรยา , บุตร /หลาน และ ญาติ (ร้อยละ 35.4) สำหรับผู้ที่อาศัยอยู่ร่วมกับบุตร/หลาน ส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบุตรสาว (ร้อยละ 55.7) สถานภาพการสมรสเป็นโสด (ร้อยละ 47.7) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุตรคนโต (ร้อยละ 40.2)

สำหรับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุยังคงมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว และ ภายนอกครอบครัวในระดับสูงอยู่ ผู้สูงอายุที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในระดับสูงมีอยู่ประมาณ 2 ใน 5 ที่เหลือเป็นผู้ที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง และไม่พบผู้ที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในระดับต่ำ

5.2 บทสรุป

ในการศึกษาครั้งนี้ ผลการศึกษาได้ที่ในครั้งนี้จะแบ่งออกเป็น 6 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ภาพรวมของความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

ข้าราชการเกษียณอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง หรือ หมายความว่า ผู้สูงอายุเหล่านี้ มีความสัมพันธ์ทางสังคมกับคนอื่น ทั้งภายในครอบครัว และ ในสังคมวงกว้างอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

2. ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว

สำหรับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว ผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว ระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยกระจายตัวส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับปานกลาง ซึ่งจาก 4 มิติของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่มากที่สุด รองลงมา คือ ความสัมพันธ์เชิงบรรทัดฐาน , เชิงการปฏิสังสรรค์ และ เชิงความผูกพันทางอารมณ์

ในส่วนของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวมิติเชิงบรรทัดฐาน และ เชิงการหน้าที่ สัดส่วนของที่อยู่ในระดับปานกลาง และ ระดับสูงมีความใกล้เคียงกันมาก มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่มีความรู้สึกว่าตนเองมีความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัวด้านเชิงการหน้าที่ระดับต่ำ มิติเชิงการปฏิสังสรรค์ ความผูกพันของผู้สูงอายุที่มีต่อมิตินี้ ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่ในระดับปานกลาง มีประมาณร้อยละ 20 ที่รู้สึกว่ามีสมาชิกในครอบครัวยังคงมีการติดต่อสื่อสารและทำกิจกรรมร่วมกับตนเองในระดับสูง มิติสุดท้าย มิติเชิงความผูกพันทางอารมณ์ พบว่า ผู้สูงอายุมีความรู้สึกผูกพันกับมิตินี้ในระดับสูงเพียงเล็กน้อย และที่เหลือเกือบทั้งหมดเป็นผู้ที่รู้สึกว่าตนเองกับสมาชิกในครอบครัวมีความผูกพันในมิตินี้ปานกลาง

จึงสรุปได้ว่า เมื่อพิจารณาจากข้อมูลภาพรวมของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวในแต่ละมิติ พบว่า ผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัวยังคงมีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันค่อนข้างสูง และสมาชิกภายในครอบครัวเองส่วนใหญ่ก็ยังยึดมั่นต่อความเห็นพ้องต้องกันของค่านิยมภายในครอบครัวในระดับสูง ยกเว้นในด้าน เชิงการปฏิสังสรรค์ และ เชิงความผูกพันทาง

อารมณ์ มีเพียงส่วนน้อยที่มีความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว และที่น่าสังเกตกว่านี้คือ มีไม่ถึงร้อยละ 7 ที่รู้สึกมีความผูกพันทางอารมณ์กับสมาชิกในครอบครัวในระดับสูง

3. ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัว

กลุ่มความสัมพันธ์ภายนอกครอบครัว ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกมีความผูกพันกับกลุ่มภายนอกครอบครัวอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ โดยส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในระดับสูง โดยไม่พบว่า มีผู้ที่มีความผูกพันภายนอกครอบครัวอยู่ในระดับต่ำ เมื่อแยกพิจารณาเป็นมิติพบว่า ผู้สูงอายุพัฒนาความผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลภายนอกครอบครัวสูงกว่าความผูกพันด้านอื่น ๆ ซึ่ง “สวนทางกับความผูกพันทางอารมณ์กับสมาชิกในครอบครัวที่ต่ำมากที่สุด” รองลงมาคือ ความสัมพันธ์เชิงการหน้าที่ ซึ่งในที่นี้หมายถึง การช่วยเหลือ พึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกัน ส่วนความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการปฏิสังสรรค์แม้ว่าจะมีผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในระดับสูง ก็ยังมีส่วนหนึ่งอีกส่วนหนึ่งที่มีผู้สูงอายุอยู่ในระดับต่ำ แต่มีเพียงเล็กน้อย โดยสรุปเมื่อพิจารณาโดยรวมของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวพบว่า ผู้สูงอายุมีความผูกพันกับกลุ่มภายนอกครอบครัวในระดับสูง

4. การเปรียบเทียบความเป็นปึกแผ่นทางสังคมระหว่างภายในและภายนอกครอบครัว

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระดับความผูกพันของผู้สูงอายุที่อยู่ในกลุ่มระดับสูง ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมระหว่างบริบทของภายในและบริบทภายนอกครอบครัว พบว่า ผู้สูงอายุมีความผูกพันอยู่กับกลุ่มภายนอกครอบครัวมากกว่าครอบครัวของตนเองในสัดส่วนครึ่งต่อครึ่ง และ ในแต่ละมิติของบริบทความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัว ผู้สูงอายุมีมากกว่าร้อยละ 50 อยู่ในกลุ่มมีความผูกพันระดับสูงในทุกมิติ และนำหน้าความผูกพันที่ผู้สูงอายุให้ระหว่างภายในและนอกครอบครัวนั้น ก็มีความต่างกันอย่างชัดเจน คู่มิตีที่มีความแตกต่างชัดเจนมากที่สุดคือ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในด้าน เชิงความผูกพันทางอารมณ์ ในครอบครัว ผู้สูงอายุที่รู้สึกผูกพันสูงกับสมาชิกในครอบครัวในมิตินี้มีเพียงประมาณร้อยละ 10 ในขณะที่มีผู้สูงอายุที่รู้สึกผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลภายนอกครอบครัวสูงมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 70

5. ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว กับ ภายนอกครอบครัว

ในด้านความเป็นปึกแผ่นทางสังคมโดยรวม พบว่า หากผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวสูง จะมีแนวโน้มว่ามีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวสูง ด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณาแยกออกเป็นมิติ ก็พบว่า ในความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เชิงการหน้าที่ ก็มีแนวโน้มเช่นเดียวกับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมรวม คือ ถ้าผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เชิงการหน้าที่สูง ภายในครอบครัว ก็มีแนวโน้มว่าจะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่ ภายนอกครอบครัวสูงเช่นเดียวกัน สำหรับเชิงการปฏิสังสรรค์ ถึงแม้ผลการวิเคราะห์เชิงสถิติไม่พบ นัยสำคัญทางสถิติก็ตาม ถ้าพิจารณาในภาพรวมก็พบแนวโน้มของความสัมพันธ์เชิงบวกเช่นกัน กล่าวคือ ผู้ที่มีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เชิงการปฏิสังสรรค์ในครอบครัวสูง ก็มีแนวโน้มที่จะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวสูงเช่นกัน ซึ่งแนวโน้มเหล่านี้ให้นัยยะว่า ผู้ที่พัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมภายในครอบครัวสูงก็มีแนวโน้มที่จะพัฒนาหรือมีความสัมพันธ์ทางสังคมภายนอกครอบครัวสูงเช่นกัน

อย่างไรก็ดี สำหรับความเป็นความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในมิติความผูกพันทางอารมณ์นั้น แสดงแนวโน้มที่ดูเหมือนจะสอดคล้องกับ “ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน” (Need Theory) คือ พบ ความสัมพันธ์เชิงลบระหว่างความผูกพันทางอารมณ์ภายในและภายนอกครอบครัว แนวโน้มนี้ให้นัยยะว่า ผู้ที่พัฒนา หรือ มีความผูกพันทางอารมณ์ในครอบครัว “ต่ำ” มีแนวโน้มที่จะแสวงหาความผูกพันทางอารมณ์กับบุคคลนอกครอบครัวสูง ซึ่งถ้าอธิบายตามแนวทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน หมายความว่า เป็นการแสวงหาการตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ที่ยังไม่สามารถหาได้จากภายในกลุ่ม (ครอบครัว) จึงถูกผลักดันให้ต้องแสวงหาการสนองจากภายนอก

6. ความสัมพันธ์ของคุณลักษณะบางประการกับความปึกแผ่นทางสังคม

จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของภูมิหลังทางสังคม 4 อย่างของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ , อายุ , สถานภาพการสมรส และ ลักษณะที่อยู่อาศัย พบว่า อายุ เป็นภูมิหลังทางสังคมตัวเดียวที่มีความสัมพันธ์กับระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม โดยกลุ่มอายุมีความโน้มเอียงว่าจะมีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ คือ กลุ่มอายุ 76 – 80 ปี ส่วนกลุ่มอายุ 60 – 69 ปี เป็นกลุ่มอายุมีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ

แต่เมื่อพิจารณาคุณลักษณะที่ไม่มีความสัมพันธ์ทางนัยสำคัญทางสถิติโดยภาพรวมพบว่า เพศชายมีความโน้มเอียงที่จะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมระดับมากกว่าเพศหญิง ในขณะที่ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมระดับสูงทั้งเพศหญิงและเพศชายไม่มีความแตกต่างกัน , สำหรับสถานภาพการสมรส ในกลุ่มกลุ่มที่ 1 กลุ่มสมรส และ อยู่ด้วยกัน กับ สมรส กับ อยู่กันคนละที่ กับ กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ 3 กลุ่มหม้าย กับ หย่าร้าง มีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมสูง ปานกลาง ต่ำ มีแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย แต่กลุ่มที่ 2 กลุ่มโสด เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอย่างชัดเจน สุดท้าย ลักษณะที่อยู่อาศัย ผู้สูงอายุมีลักษณะที่อยู่อยู่ในกลุ่มที่ 2 คือ อยู่กับ บุตร/หลาน และ ญาติ , อยู่กับญาติ หรือ คนอื่น ๆ และ อยู่กับสามี / ภรรยา , บุตร / หลาน และ ญาติ มีความโน้มเอียงที่จะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมสูงกว่าผู้สูงอายุที่มีลักษณะที่อยู่อาศัยแบบกลุ่มที่ 1. คือ อยู่คนเดียวตามลำพัง หรือ อยู่กับ สามี/ภรรยา

5.3 อภิปรายผล

ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่เป็นตัวอย่างกลุ่มนี้ เป็นผู้สูงอายุที่ยังคงมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมอยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ และส่วนที่เหลือเป็นผู้สูงอายุที่มีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมระดับสูง

สำหรับความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ภายในครอบครัว และ ภายนอกครอบครัว ภาพรวมของความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวที่ได้จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 เป็นผู้ที่มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวในระดับสูง ส่วนที่เหลือ 2 ใน 3 เป็นผู้สูงอายุที่มีระดับความผูกพันกับครอบครัวปานกลางค่อนข้างสูง แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวยังคงเป็นสถาบันที่สำคัญ เป็นแหล่งที่มาสำคัญของการสนับสนุนทางสังคม (Social Support) ที่ทำหน้าที่ดูแลผู้สูงอายุ จึงดูเหมือนไม่ได้อยู่ในขั้นวิกฤตอย่างที่วิตกกังวลกัน สมาชิกในครอบครัวยังคงยึดมั่นอยู่กับบรรทัดฐาน และ หน้าที่ที่พึงกระทำต่อผู้สูงอายุ ฉะนั้นคำกล่าวที่ว่า สภาพสังคมที่ครอบครัวมีจำนวนสมาชิกน้อยลง และ ต่างก็มีกิจกรรมนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่อ่างสังคมเมือง ทำให้ความรู้สึกกตัญญู และ มองคุณค่าของผู้สูงอายุ อย่างพ่อแม่ลดลง จึงไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาค้นคว้า คำกล่าวนี้เป็นจริงอยู่บ้างในแง่ของการปฏิสังสรรค์ และ ความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ ผู้ศึกษาคิดว่า อาจเป็นเพราะสภาพสังคมและรูปแบบกิจกรรมที่เปลี่ยนไป จนทำให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีโอกาสได้ทำกิจกรรม หรือ แสดงความรู้สึกดี ๆ ให้ต่อ

กัน แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ทั้งมิติเชิงการปฏิสังสรรค์และเชิงความรู้สึกผูกพันทางอารมณ์ก็เป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งของความเป็นปึกแผ่นทางสังคม การที่สองมิตินี้มีระดับที่ไม่สูงนัก ไม่สามารถสรุปได้เบ็ดเสร็จเด็ดขาดว่า ผู้สูงอายุจะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมต่ำ เพราะยังต้องพิจารณาในมิติอื่นร่วมด้วย

ส่วนความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัว การที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่รู้สึกมีความผูกพันกับกลุ่มภายนอกครอบครัวในระดับสูง น่าจะเป็นเพราะว่า สภาพสังคมเมืองที่สมาชิกในครอบครัวต้องออกไปประกอบกิจกรรมนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับการต้องหยุดทำงานประจำ อาจทำให้ผู้เกษียณอายุราชการรู้สึกเหงา หรือ ว้าเหว่ได้ เหมือนอย่างผลการศึกษาในการเปรียบเทียบค่านิยมเชิงความผูกพันทางอารมณ์ แต่ต่างบริบทกัน พบว่า ผู้มีความผูกพันทางสังคม เชิงอารมณ์ต่ำ กับสมาชิกภายในครอบครัว มีแนวโน้มที่จะมีความผูกพันทางอารมณ์สูงกับบุคคลภายนอกครอบครัว ผู้สูงอายุจึงหาทางปรับตัวเพื่อทดแทนกับความรู้สึกความห่างเหินของสมาชิกในครอบครัว และ การต้องอยู่คนเดียวลำพังในบ้าน ด้วยการปรับตัวเข้าหาคนภายนอกครอบครัว ซึ่งโดยธรรมชาติที่คนเราจะมีเพื่อนสักคนย่อมต้องการคนที่มีความคล้ายคลึงกับเรา การได้เจอกับคนที่มีลักษณะคล้ายเรากับยอมทำให้เรารู้สึกสบายใจที่จะคบหา เพราะสามารถพูดคุย ปรีกษา หรือ มีกิจกรรมที่คล้ายกัน ความสนใจในการเลือกที่จะผูกพันกับกลุ่มภายนอกครอบครัว อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งทำให้ระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวของผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่สูง

อีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้ ผู้สูงอายุ มีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในกลุ่มสูงมากกว่าในครอบครัว อาจเป็นเพราะการยุติบทบาทการทำงาน ทำให้ผู้เกษียณอายุมีโอกาสผูกพันกับเพื่อนมากกว่า เพราะทั้งเพื่อน และ ผู้เกษียณอายุราชการต่างก็เป็นกลุ่มที่มีเวลาว่างพอ ๆ กัน ซึ่งต่างกับครอบครัวจำนวนน้อยที่สมาชิกในครอบครัวมีเวลาให้กับผู้เกษียณอายุไม่มากนัก รวมทั้งความแตกต่างกันทางวัยที่อาจทำให้ความชื่นชอบกิจกรรมต่างกัน จึงทำให้ผู้เกษียณอายุและสมาชิกในครอบครัวมีเวลาในการทำกิจกรรมที่น้อย แต่สำหรับกลุ่มเพื่อน ที่วัย และ ความชื่นชอบใกล้เคียงจึงอาจเป็นแรงหนุนเสริมให้ผู้สูงอายุมีความผูกพันต่อกันมากขึ้น

ในส่วนของการสัมพันธ์ระหว่างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัว และภายนอกครอบครัว เมื่อพิจารณา ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมโดยรวม พบแบบแผนที่ว่า หากผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายในครอบครัวสูง ก็มีแนวโน้มว่าจะมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวสูงด้วยเช่นกัน ผู้ศึกษามีความเห็นที่ อาจมาจาก ความแตกต่างส่วนบุคคลในด้านแนวโน้มด้านการคบหาสมาคมกับคนอื่น ๆ (sociability) ที่แตกต่างกัน ดังนั้นผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมสูงในครอบครัวก็น่าจะมีแนวโน้มที่จะสร้างความสัมพันธ์นอกครอบครัวในระดับสูงเช่นกัน ต่างกับผู้สูงอายุที่อาจรู้สึกว่าคุณเองชอบอยู่เงียบ ๆ เฉย ๆ ไม่ยุ่งกับใครมากนัก พอใจในแบบนี้ ก็จะไม่ค่อยมีความผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว และก็จะทำให้ไม่อยากสัมพันธ์กับนอกครอบครัวด้วยเช่นกัน

ส่วนความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่ ที่มีความสัมพันธ์กับภายใน และภายนอกครอบครัวในทิศทางเดียวกัน ผู้ศึกษาคิดว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะการทำหน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัว และ สมาชิกภายนอกครอบครัวอาจ มีทั้งส่วนที่ทำหน้าที่คล้ายคลึงกัน และ ส่วนที่ทำหน้าที่แตกต่างกัน ฉะนั้นหากกล่าวได้ว่า ถ้าผู้สูงอายุที่มีความรู้สึกว่าคุณสมาชิกในครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่แล้ว ผู้สูงอายุสามารถออกไปทำกิจกรรมนอกบ้านเพื่อทดแทนสิ่งที่ไม่เป็นในบ้านจากภายนอกครอบครัวได้

อีกมิติที่น่าสนใจ คือ ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เชิงความผูกพันทางอารมณ์ แม้ว่าแบบแผนความสัมพันธ์จะไม่มีนัยสำคัญเชิงสถิติ แต่เมื่อพิจารณาภาพรวมแล้ว พบแนวโน้มที่ว่า หากผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ภายในครอบครัวในระดับต่ำ จะมีแนวโน้มว่า ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมภายนอกครอบครัวระดับสูง ซึ่งคู่มือวิจัยที่มีทิศทางความสัมพันธ์ที่สวนทางกัน (ซึ่งดูเหมือนจะให้ชดเชยว่าทดแทนหน้าที่ซึ่งกันและกันได้) ดังนั้น หากผู้สูงอายุไม่รู้สึกว่าสมาชิกในครอบครัวกับตนเองไม่สามารถสนองความต้องการให้อยู่ในระดับที่ผู้สูงอายุรู้สึกพอใจได้ ผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มว่าจะออกไปหาความผูกพันทางอารมณ์กับภายนอกครอบครัว

5.4. นัยยะในด้านทฤษฎีและระเบียบวิธี

ทฤษฎี

การนำแนวคิด ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมมาใช้ศึกษาในครั้งนี้ พบว่า ทิศทางระดับ มิติเชิงบรรทัดฐาน และ เชิงการหน้าที่ ภายในครอบครัว ที่อยู่ในกลุ่มปานกลางค่อนข้างสูง เหมือนกันทั้งสองมิติ น่าจะชี้ให้เห็นได้ว่า ความเห็นพ้องในค่านิยมร่วมจากครอบครัวของผู้สูงอายุ กับสมาชิกในครอบครัว และ ลักษณะการให้ความช่วยเหลือ , การแลกเปลี่ยนการกระทำ และการบริการระหว่างกันของผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัวยังใช้อธิบาย มิติเชิงบรรทัดฐาน และ เชิงการหน้าที่ได้เป็นอย่างดี แสดงว่า มิติเชิงบรรทัดฐาน และเชิงการหน้าที่ของ Durkheim ยังสามารถนำมาใช้ได้เป็นอย่างดีในบริบทครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม เชิงการหน้าที่ แม้ว่าเชิงบรรทัดฐานที่มีความเป็นนามธรรม และ ทวีไปเชื่อว่า ปัจจุบันบรรทัดฐานของครอบครัว กำลังถูกความเป็นเมืองสมัยใหม่ทำลายลง สมาชิกในครอบครัวเริ่มไม่ยึดมั่นต่อบรรทัดฐาน แต่งานศึกษาชิ้นนี้ กลับพบว่า บรรทัดฐานของครอบครัวยังคงทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวบุคคลกับครอบครัว ได้

อีกทั้งผลการศึกษาที่พบว่า 2 มิติในระดับที่ใกล้เคียงกัน อาจมองได้ว่า ทั้ง 2 มีความสอดคล้องกันตามแนวคิดความเป็นปึกแผ่นของ Durkheim ว่าปัจเจกบุคคลมีความคล้ายคลึงกันในด้านความเชื่อ ความเห็น และการกระทำ ที่สอดคล้องกัน (ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงบรรทัดฐาน) และจากจุดเน้นของการทำหน้าที่ตอบสนองระหว่างกัน (ความเป็นปึกแผ่นทางสังคมเชิงการหน้าที่) ในบริบทภายนอกครอบครัว แม้จะมีเรื่องของเชิงบรรทัดฐานอย่างเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างชัดเจน แต่การทำหน้าที่เพื่อตอบสนองระหว่างกันของผู้สูงอายุกับบุคคลภายนอกครอบครัวยังคงมีอยู่ ในงานศึกษาพบว่า บริบทภายนอกครอบครัว เชิงการหน้าที่ก็มีความสำคัญเป็นลำดับ 2 รองจาก เชิงความผูกพันทางอารมณ์ วิธีการแยกมิติในการศึกษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ทำให้งานศึกษาครั้งนี้เห็นภาพแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม ผู้สูงอายุได้ชัด เพราะความจำเพาะจงในการนิยามความหมายของแต่ละมิติที่ไม่ซ้ำซ้อนกันและครอบคลุมการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ

ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม ถูกนำไปศึกษาในบริบทของครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ในการศึกษาครั้งนี้ได้นำบริบทภายนอกครอบครัวมาร่วมศึกษาด้วย ทำให้เกิดข้อค้นพบใหม่ในงานศึกษา ประเด็นความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในสังคมไทย ที่ว่า ผู้สูงอายุไม่ได้มีเฉพาะความผูกพันอยู่กับครอบครัว แต่ภายนอกครอบครัวก็มีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุด้วยเช่นกัน ทำให้ผลการศึกษาที่ได้ตอบคำถามได้มากขึ้น อย่างการพบว่า เมื่อผู้สูงอายุที่ปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวสูง ก็มีแนวโน้ม

ว่าจะปฏิเสธสมัครนอกกรอบด้วยเช่นกัน หรือ เมื่อผู้สูงอายุไม่สามารถเติมเต็มความผูกพันทางอารมณ์ในครอบครัวได้ ก็จะแสวงหาความผูกพันทางอารมณ์ภายนอกครอบครัว ฉะนั้น การศึกษาความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุ น่าจะศึกษาในหลายบริบท การศึกษาเช่นนี้ น่าจะลดข้อผิดพลาดที่จะสรุปการศึกษาความสัมพันธ์ทางสังคมได้ดีกว่า เช่น หากงานศึกษาชิ้นนี้ ศึกษาเฉพาะบริบทภายในครอบครัว จะพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในระดับสูงปานกลาง อาจสรุปว่าผู้สูงอายุมีความเป็นปึกแผ่นทางสังคมในระดับปานกลาง เป็นส่วนใหญ่ (มีระดับสูง ร้อยละ 29.5) แต่งานศึกษาครั้งนี้ศึกษาบริบทภายนอกครอบครัวร่วมด้วย จึงทำให้ผลการศึกษาระดับความเป็นปึกแผ่นทางสังคมของผู้สูงอายุเปลี่ยนเป็นปานกลางค่อนข้างไปทางสูง (ระดับสูง สูงถึงร้อยละ 41.3) และเฉพาะมิติที่เหมือนกัน จะทำให้เราทราบ ทิศทางความสัมพันธ์อีกด้วย

นัยยะเชิงปฏิบัติ

ผลการศึกษาที่พบว่า ผู้สูงอายุยังคงมีความผูกพันกับภายในครอบครัว และ ภายนอกครอบครัว แสดงให้เห็นว่า ทิศทางโครงการ งานศึกษา หรือนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่กล่าวมาว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่ต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ในชีวิต , ผู้สูงอายุมีความโดดเดี่ยว ว่าเหว หรือ ครอบครัวยุกับผู้สูงอายุกลายเป็นปัญหาเชิงนโยบาย มีข้อเท็จจริงมากน้อยแค่ไหน ด้วยการพิจารณา เป็นมิติ ๆ ที่ครอบคลุมในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ โดยไม่เน้นให้ความสำคัญเฉพาะครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งควรหันมาให้ความสำคัญกับกลุ่มนอกรอบครอบครัวของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะกับ กลุ่มที่ไม่ได้เกิดจากการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ อย่าง ชมรม , สมาคม หรือ สโมสร เพื่อศึกษาดูว่า กลุ่มไม่เป็นทางการเหล่านี้มีส่วนช่วย หรือ หนุนเสริม ให้ผู้สูงอายุรับมือกับวิกฤต หรือ ว่ามีผลต่อ ความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุอย่างไร เพื่อที่ว่าจะได้พัฒนาและแก้ปัญหาของผู้สูงอายุได้ถูก ทาง โดยเฉพาะการศึกษาแยกมิติที่มีความชัดเจนทำให้ทิศทางการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ส่งเสริม และ แก้ปัญหาสามารถทำได้ถูกวัตถุประสงค์มากกว่า อย่างงานศึกษาชิ้นนี้พบว่า ผู้สูงอายุและครอบครัวมีความผูกพันเชิงความผูกพันทางอารมณ์เกาะกลุ่มส่วนใหญ่ในระดับกลาง ก็จะสามารถกำหนดรูปแบบที่จะทำให้ผู้สูงอายุและครอบครัวให้มีรู้สึกผูกพันทางอารมณ์กับ ครอบครัวมากขึ้น หรือที่พบว่า ผู้สูงอายุมีความผูกพันอยู่กับบุคคลภายนอกครอบครัวมากกว่าภายใน ครอบครัวค่อนข้างมาก ก็ค้นหาเหตุ และ ปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้น และหาทางแก้ไข ให้ผู้สูงอายุ กลับมารู้สึกผูกพันกับครอบครัวมากยิ่งขึ้น หรือส่งเสริมความสัมพันธ์นั้น ข้อค้นที่พบว่าระดับความ

เป็นปีกแผ่นทางสังคม เชิงความผูกพันทางอารมณ์ในความระดับที่ต่ำ ไม่ได้หมายความว่า ผู้สูงอายุจะเป็นผู้ที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวน้อย เพราะยังคงต้องพิจารณาในมิติอื่น ๆ ด้วย

ระเบียบวิธี

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงปริมาณ ข้อค้นพบที่วัดออกมาเป็นมิติต่าง ๆ นั้น จำกัดขอบเขตการวัดด้วยข้อความในแบบสอบถาม จึงบอกได้เพียงว่า ความเป็นปีกแผ่นทางสังคมในมิติไหนมีระดับอย่างไร มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร การวัดระดับความเป็นปีกแผ่นทางสังคมจึงควรเพิ่มเติมการวัดในเชิงคุณภาพ ค้นหาสิ่งที่ทำให้แต่ละมิติมีระดับความเป็นปีกแผ่นทางสังคมที่แตกต่างกัน เพื่อจะได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดมากขึ้น

สำนักหอสมุด